

DR SYLWIA KOTECKA

„PROTOKÓŁ ELEKTRONICZNY” W ŚWIELE ROZPORZĄDZENIA W SPRAWIE ZAPISU DŹWIĘKU ALBO OBRAZU I DŹWIĘKU Z PRZEBIEGU POSIEDZENIA JAWNEGO

1. Wprowadzenie

Instytucję tzw. protokołu elektronicznego, czyli zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego w sprawach cywilnych wprowadzono ustawą z dnia 29 kwietnia 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego¹, która weszła w życie dnia 1 lipca 2010 r.² Dotychczas brak było jednak rozporządzenia, jakie na podstawie art. 158 § 5 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego³ wydał Minister Sprawiedliwości⁴. Celem rozporządzenia jest określenie infrastruktury technicznej pozwalającej na wprowadzenie w praktyce możliwości sporządzania protokołu z przebiegu posiedzenia jawnego w postępowaniu cywilnym za pomocą urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk oraz wskazanie pewnych czynności, których dokonanie jest konieczne w związku ze sporządzaniem protokołu za pomocą tych urządzeń.

Rozporządzenie określa: rodzaje urządzeń i środków technicznych, służących do utrwalania dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego, sposób sporządzania takiego zapisu, identyfikacji osób go sporządzających oraz jego udostępniania, posługiwania się nim i przechowywania go. Zapisem w rozumieniu rozporządzenia jest realizowane w systemie teleinformatycznym (za pomocą odpowiedniego oprogramowania): utrwalenie obrazu i dźwięku z wszystkich czynnych urządzeń utrwalających obraz i dźwięk albo – jeśli sporządza się protokół wyłącznie audialny – utrwalenie dźwięku z wszystkich czynnych urządzeń utrwalających dźwięk albo utrwalenie dźwięku z wszystkich czynnych urządzeń utrwalających dźwięk, po dokonaniu zmiany tych fragmentów, w trakcie których żadna wypowiedź osoby uczestniczącej w czynności nie jest rejestrowana. Pojęcie „system teleinformatyczny” należy rozumieć tak, jak je określa ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne⁵. System teleinformatyczny to zespół współpracujących ze sobą urządzeń

informatycznych i oprogramowania zapewniający przetwarzanie, przechowywanie, a także wysyłanie i odbieranie danych przez sieci telekomunikacyjne za pomocą właściwego dla danego rodzaju sieci telekomunikacyjnego urządzenia końcowego w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne⁶.

2. Sposób sporządzania i przechowywania zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku

Utrwalenie zapisu przebiegu posiedzenia jawnego następować będzie w systemie teleinformatycznym, za pomocą urządzeń i środków technicznych wykorzystujących technikę cyfrową, pozwalających na utrwalenie tego zapisu na informatycznym nośniku danych. Urządzenia, środki techniczne i informatyczne nośniki danych nie zostały w treści rozporządzenia wprost określone, postawiono im natomiast kilka warunków. Muszą one zapewniać integralność zapisu – rozumianą jako rozpoznawalność dokonanej nieupoważnionej zmiany zapisu, a także kopiowanie zapisu pomiędzy: urządzeniami, środkami technicznymi i informatycznymi nośnikami danych, zabezpieczenie zapisu, w szczególności przed utratą lub nieuzasadnioną zmianą, odtworzenie zapisu także przy użyciu urządzeń i środków technicznych korygujących lub wzmacniających utrwalony dźwięk lub obraz, udostępnienie zapisu na informatycznym nośniku danych, a także możliwość bieżącej kontroli dokonywanego zapisu. Jak widać, przewidziano możliwość np. redukcji czy usunięcia szumów nagranych podczas wypowiedzi osób uczestniczących w posiedzeniu. Protokolant, który pod kierunkiem przewodniczącego sporządza „protokół elektroniczny”, będzie to robić za pomocą specjalnego oprogramowania, wskazującego m. in., czy wszystkie urządzenia znajdujące się na sali rozpraw działają prawidłowo, czy poziom głośności nagrywanych wypowiedzi jest właściwy i czy na informatycznym nośniku danych znajduje się wystarczająca ilość miejsca do zmagazynowania nagrania⁷.

W systemie teleinformatycznym utrwalany będzie dźwięk albo obraz i dźwięk z przebiegu posiedzenia jawnego. To przewodniczący będzie podejmować decyzję, czy w danej sprawie sporzą-

¹ Dz. U. Nr 108, poz. 684.

² Zob. J. Gołaczyński, S. Kotecka, A. Zalesińska, Protokół w postaci zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego w sprawach cywilnych, *Monitor Prawniczy* 2010 nr 19, s. 1044; W. Łukowski, Nagrywanie rozpraw - niebezpieczeństwo czy szansa?, *Iustitia* 2010 nr 1, s. 8; M.J. Jaworski, Nagrywanie rozpraw w sprawach cywilnych - wybrane aspekty zagadnienia, *Monitor Prawniczy* 2011, nr 2, s. 68; K. Kołakowski (w:) A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2011, komentarz do art. 157 i nast., System Informacji Prawnej Legalis.

³ Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.; dalej: kpc.

⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 sierpnia 2011 r. w sprawie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego, Dz. U. Nr 175, poz. 1046. Zob. także projekt tego rozporządzenia: <http://bip.ms.gov.pl/pl/projekty-aktow-prawnych/prawo-cywilne/> (według stanu na dzień 30 sierpnia 2011 r. znajduje się pod numerem 8).

⁵ Dz. U. Nr 64, poz. 565 z późn. zm.

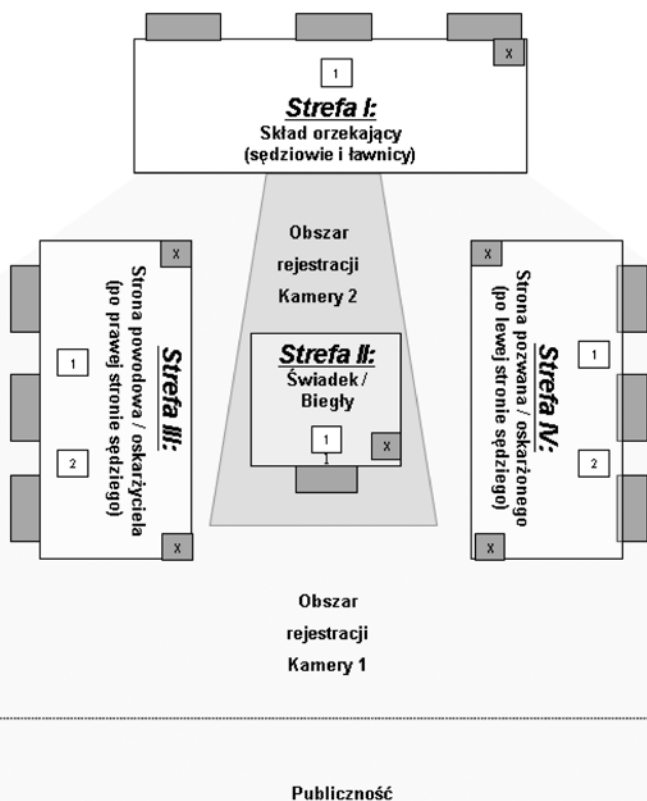
⁶ Dz. U. Nr 171, poz. 1800, z późn. zm. Zob. np. S. Kotecka, M. Kutylowski, Pisma procesowe wnoszone drogą elektroniczną, *Prawo Mediów Elektronicznych*, dodatek nr 5 do *Monitora Prawniczego* 2006 nr 16, s. 44.

⁷ Zob. także Zamówienie publiczne Ministerstwa Sprawiedliwości na dostawę i wdrożenie systemu cyfrowej rejestracji przebiegu rozpraw sądowych w sądach powszechnych nr BDG-II-3821-01/10, zwłaszcza Specyfikację istotnych warunków zamówienia, zob. <http://bip.ms.gov.pl/pl/ministerstwo/zamowienia-publiczne/rok-2010/news,1459,bdg-ii-3821-0110.html>.

dzony zostanie protokół audiowizualny, czy jedynie dźwiękowy. Pojęcie sposobu sporządzania zapisu obejmuje zatem, po pierwsze, obrazu widoku ogólnego sali z pozycji przewodniczącego, ze szczególnym uwzględnieniem widoku wszystkich pozostałych osób uczestniczących w posiedzeniu jawnym oraz – jeśli pozwalają na to względy techniczne – publiczności. Po drugie, utrwalany będzie także obraz osoby wypowiadającej się z miejsca przeznaczanego dla świadka, obejmującego polem widzenia górną połowę ciała, w sposób umożliwiający utrwalenie gestów oraz uzyskanie widoku twarzy. Po trzecie, utrwalony zostanie dźwięk – z podłączonych do systemu teleinformatycznego urządzeń transmitujących dźwięk z miejsc przeznaczonych dla powoda i pozwanej (czyli najczęściej będą to dwa urządzenia), z podłączonego do systemu teleinformatycznego urządzenia (czyli jednego) transmitującego dźwięk z miejsca przeznaczonego dla składu orzekającego oraz z podłączonego do systemu teleinformatycznego urządzenia (czyli jednego) transmitującego dźwięk z miejsca przeznaczzonego dla świadka.

Poniższy rysunek przedstawia przykładowe rozmieszczenie mikrofonów na salach rozpraw w sądach apelacyjnych i okręgowych w podziale na Strefy rejestracji dźwięku oraz wymagane obszary rejestracji obrazu przez kamery w sądach okręgowych.

Rys.1. Przykładowe rozmieszczenie mikrofonów na salach rozpraw w sądach apelacyjnych i okręgowych, Załącznik nr 1 do Wzoru umowy, s.1, Zamówienie Ministerstwa Sprawiedliwości na dostawę i wdrożenie systemu cyfrowej rejestracji przebiegu rozpraw sądowych w sądach powszechnych nr BDG-II-3821-01/10, zob. <http://bip.ms.gov.pl/pl/ministerstwo/zamowienia-publiczne/rok-2010/news,1459,bdg-ii-3821-0110.html>.

W przypadku nagrywania dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego zastosowana zostanie czterokanałowa rejestracja, wobec czego mikrofony będą zorganizowane w cztery zespoły mikrofonowe działające w następujących strefach: strefa I – stanowisko sądu: jeden mikrofon, strefa II – stanowisko świadka: jeden mikrofon, strefa III – stanowisko strony powodowej: dwa mikrofony i strefa IV – stanowisko strony pozwanej: dwa mikrofony. Każda ze stref stanowi osobny strumień danych rejestrowany w systemie, jako niezależny kanał dźwiękowy. Zapewniona zostanie możliwość zamontowania dodatkowych mikrofonów w poszczególnych strefach – dla strefy III i IV dwa miejsca do przyłączenia, dla strefy I i II jedno miejsce do przyłączenia.

W przypadkach uzasadnionych liczbą osób uczestniczących w postępowaniu (np. stron, ich pełnomocników, przedstawicieli ustawowych, świadków, biegłych, interwenientów, prokuratorów, przedstawicieli organizacji społecznych) dopuszczalne jest zwiększenie ilości urządzeń transmitujących dźwięk z wymienionych wyżej miejsc. Ten przepis rozporządzenia w sprawie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego znajdzie odpowiednie zastosowanie także do składu orzekającego. Natomiast gdy liczba osób uczestniczących w postępowaniu jest mniejsza niż liczba podłączonych do systemu teleinformatycznego mikrofonów, przewodniczący ustala, którego mikrofonu należy używać, ponieważ niektóre mikrofony mogą zostać celowo wyłączone. Przepis ten również stosuje się odpowiednio do składu orzekającego. Rozporządzenie daje zatem możliwość użycia większej lub mniejszej ilości urządzeń i środków technicznych służących do sporządzenia zapisu z przebiegu posiedzenia jawnego. Jeżeli posiedzenie jawne odbywa się poza budynkiem sądu, zapis sporządza się za pomocą przenośnych urządzeń rejestrujących dźwięk albo obraz i dźwięk.

Zgodnie z § 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości, zapis przebiegu posiedzenia jawnego za pomocą urządzeń utrwalających dźwięk albo obraz i dźwięk sporządza się z uwzględnieniem przepisów dotyczących minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych, używanych do realizacji zadań publicznych oraz narodowego zasobu archiwalnego i archiwów. Według art.3 pkt 9 ustawy o informatyzacji działalności pomiotów realizujących zadania publiczne, minimalne wymagania dla systemów teleinformatycznych to zespół wymagań organizacyjnych i technicznych, których spełnienie przez system teleinformatyczny używany do realizacji zadań publicznych umożliwia wymianę danych z innymi systemami teleinformatycznymi używanymi do realizacji zadań publicznych oraz zapewnia dostęp do zasobów informacji udostępnianych za pomocą tych systemów. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 października 2005 r. w sprawie minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych⁸ przestało obowiązywać dnia 17 grudnia 2010r.,⁹ a nowego rozporządzenia jeszcze nie wydano¹⁰. Oczywiście, ogólne przepisy dotyczące minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych używanych do realizacji zadań publicznych

⁸ Dz. U. Nr 212, poz. 1766.

⁹ Na podstawie art. 16 lit. b ustawy z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz. U. Nr 40, poz. 230).

¹⁰ Zob. projekt rozporządzenia Rady Ministrów z dnia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w formie elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych, http://bip.mswia.gov.pl/portal/bip/218/19910/Projekt_rozporzadzenia_Rady_Ministrow_z_dnia_w_sprawie_Krajowych_Ram_Interoperac.html?search=553272.

zawiera ustawa o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne¹¹. Kolejne wymagania dotyczące systemów teleinformatycznych, w których przechowywane są dokumenty elektroniczne stanowiące materiały archiwalne zawierają przepisy dotyczące narodowego zasobu archiwalnego i archiwów, a zwłaszcza rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 października 2006 r. w sprawie szczegółowego sposobu postępowania z dokumentami elektronicznymi¹², wydanego na podstawie art.5 ust.2b ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach¹³. Archiwizacji dokumentów elektronicznych będących materiałami archiwalnymi dotyczą także dwa inne rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, wydane na podstawie ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach: z dnia 30 października 2006 r. w sprawie niezbędnych elementów struktury dokumentów elektronicznych¹⁴ oraz z dnia 2 listopada 2006 r. w sprawie wymagań technicznych formatów zapisu i informatycznych nośników danych, na których utrwalono materiały archiwalne przekazywane do archiwów państwowych¹⁵.

Przed przystąpieniem do utrwalania dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego protokolant musi zidentyfikować się w systemie teleinformatycznym za pomocą podpisu elektronicznego. Nie dotyczy to sytuacji utrwalenia dźwięku albo obrazu i dźwięku poza siedzibą sądu – wówczas zapis sporządza się za pomocą przenośnych urządzeń rejestrujących dźwięk albo obraz i dźwięk. Zgodnie z art.3 pkt 1 ustawy z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym¹⁶, podpis elektroniczny oznacza dane w postaci elektronicznej, które wraz z innymi danymi, do których zostały dołączone lub z którymi są logicznie powiązane, służą do identyfikacji osoby składającej podpis elektroniczny. Protokolant wprowadza także do systemu teleinformatycznego lub sprawdza i w razie potrzeby uzupełnia dane w postaci elektronicznej dotyczące: oznaczenia sądu, miejsca i daty posiedzenia, nazwisk sędziów, protokolanta, prokuratora, stron, interwenientów, jak również obecnych na posiedzeniu przedstawicieli ustawowych i pełnomocników, oznaczenia sprawy, wzmiankę co do jawności oraz metadane. Docelowo bowiem oprogramowanie służące do sporządzania zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego będzie powiązane z oprogramowaniem repertoryjno-biurowym. Wówczas protokolant będzie pobierał z tego oprogramowania dane, które powinny znaleźć się w treści „protokołu elektronicznego”.

Zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego będzie podpisywany przez protokolanta bezpiecznym podpisem elektronicznym. Zgodnie z definicją tego rodzaju podpisu, zawartą w art. 3 pkt 2 ustawy o podpisie elektronicznym, bezpieczny podpis elektroniczny to podpis elektroniczny, który: jest przyporządkowany wyłącznie do osoby składającej ten podpis, jest sporządzany za pomocą podlegających wyłącznej kontroli osoby składającej podpis elektroniczny bezpiecznych urządzeń służących do składania podpisu elektronicznego i danych służących do składania podpisu elektronicznego i jest powiązany z danymi, do których został dołączony, w taki sposób, że jakakolwiek

późniejsza zmiana tych danych jest rozpoznawalna. Bezpieczny podpis elektroniczny nie jest zatem gwarantem tego, iż zmiana opatrzonej nim danych elektronicznych nie zostanie dokonana – gwarantuje, że wprowadzona zmiana zostanie rozpoznana, zauważona i to w zwykłym toku postępowania z zapisem dźwięku lub obrazu czy metadanymi, bez konieczności korzystania ze specjalnych urządzeń czy środków technicznych służących do badania autentyczności danych w postaci elektronicznej. Bezpieczne urządzenie służące do składania podpisu elektronicznego – urządzenie służące do składania podpisu elektronicznego spełniające wymagania określone w art.18 ustawy o podpisie elektronicznym. Bezpieczne urządzenie służące do składania podpisu elektronicznego powinno co najmniej: 1) uniemożliwiać pozyskiwanie danych służących do składania podpisu lub poświadczenia elektronicznego, 2) nie zmieniać danych, które mają zostać podpisane lub poświadczone elektronicznie, oraz umożliwiać przedstawienie tych danych osobie składającej podpis elektroniczny przed chwilą jego złożenia, 3) gwarantować, że złożenie podpisu będzie poprzedzone wyraźnym ostrzeżeniem, że kontynuacja operacji będzie równoznaczna ze złożeniem podpisu elektronicznego, 4) zapewniać łatwe rozpoznawanie istotnych dla bezpieczeństwa zmian w urządzeniu do składania podpisu lub poświadczenia elektronicznego. Rada Ministrów określiła w rozporządzeniu z dnia 7 sierpnia 2002 r. warunki techniczne i organizacyjne dla kwalifikowanych podmiotów świadczących usługi certyfikacyjne, polityk certyfikacji dla kwalifikowanych certyfikatów wydawanych przez te podmioty oraz warunków technicznych dla bezpiecznych urządzeń służących do składania i weryfikacji podpisu elektronicznego¹⁷.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości nie nakłada obowiązku weryfikacji bezpiecznego podpisu elektronicznego za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu, ale zgodnie z ogólnymi zasadami wykładni aktów prawnych będzie to dozwolone.

W kontekście krytyki obecnie obowiązującej ustawy o podpisie elektronicznym, a konkretnie nieprawidłowej implementacji do prawa polskiego rodzajów podpisu elektronicznego, warta zastanowienia jest możliwość skorzystania w przyszłości z zaawansowanego podpisu elektronicznego, ustanowionego w art.2 pkt 2 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1999/93 z dnia 13 grudnia 1999 r. w sprawie wspólnotowych ram w zakresie podpisów elektronicznych¹⁸. Zaawansowany podpis elektroniczny oznacza podpis elektroniczny spełniający następujące wymogi: a) przyporządkowany jest wyłącznie podpisującemu; b) umożliwia ustalenie tożsamości podpisującego; c) stworzony jest za pomocą środków, które podpisujący może mieć pod swoją wyłączną kontrolą; d) jest tak powiązany z danymi, do których się odnosi, że każda późniejsza zmiana danych jest wykrywalna. Jak widać, składanie zaawansowanego podpisu elektronicznego nie odbywa się za pomocą bezpiecznego urządzenia. Dopiero rządowy projekt ustawy o podpisach elektronicznych w art.2 pkt 2 przewiduje zaimplementowanie do prawa polskiego zaawansowanego podpisu elektronicznego¹⁹. Jego definicja jest taka

¹⁷ Dz. U. Nr 128, poz. 1094. Badania zgodności bezpiecznych urządzeń z wymaganiami ustawy odbywają się zgodnie z odrębnymi przepisami. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub Służba Kontrwywiadu Wojskowego, zgodnie z właściwością określoną w przepisach o ochronie informacji niejawnych, dokonują oceny przydatności bezpiecznych urządzeń, do ochrony informacji niejawnych i wydają stosowne certyfikaty bezpieczeństwa.

¹⁸ Dz. Urz. UE seria L nr 13 z dnia 19 stycznia 2000 r.

¹⁹ Zob. rządowy projekt ustawy o podpisach elektronicznych, druk sejmowy Sejmu VI kadencji nr 3629.

¹¹ Zob. np. art. 13, art. 16, art. 18.

¹² Dz. U. Nr 206, poz. 1518.

¹³ Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwów, tj. Dz. U. z 2011 r. Nr 23, poz. 698 z późn. zm.

¹⁴ Dz. U. Nr 206 poz. 1517.

¹⁵ Dz. U. Nr 206 poz. 1519.

¹⁶ Dz. U. Nr 130, poz. 1450 z późn. zm.

sama, jak we wspomnianej dyrektywie. Projekt ustawy o podpisach elektronicznych wprowadza także pieczęć elektroniczną, którą będą dane w postaci elektronicznej, przyporządkowane danemu podmiotowi w taki sposób, że możliwa jest jego identyfikacja, dołączone do innych danych lub z nimi logicznie powiązane tak, że każda późniejsza zmiana tych danych jest wykrywalna (art. 2 pkt 3).

Za wprowadzeniem pieczęci elektronicznej przemawia fakt, że nie istnieje w obrocie tradycyjnym podpis osoby prawnej bądź innej jednostki organizacyjnej. Jeżeli ustawa wprowadza podpis zaawansowany, który może być powiązany z osobą prawną lub jednostką organizacyjną nie posiadającą osobowości prawnej, to naturalną jest możliwość wykorzystywania tego podpisu jako pieczęci elektronicznej – działającej w trybie automatycznym. Przepisy nie mogą dyskryminować tego rodzaju podpisu – powinny umożliwiać składanie takiego podpisu bez każdorazowej interwencji człowieka – oraz nie mogą dyskryminować tego rodzaju pieczęci jako materiału dowodowego. Podstawowym skutkiem prawnym powinna być możliwość udowodnienia za pomocą pieczęci elektronicznej, że podmiot ujawniony w pieczęci wziął na siebie odpowiedzialność utrzymania należytej staranności w zakresie jej utworzenia. Najważniejszym elementem skuteczności, a przede wszystkim przydatności pieczęci elektronicznej składanej przez podmioty publiczne, jest obowiązkowe uznawanie przez wszystkie podmioty publiczne dokumentów opatrzonej pieczęcią elektroniczną. Pieczęć elektroniczna, tak jak pieczęć zwykła lub papier firmowy, powinna być przez podmiot za nią odpowiedzialny utrzymywana z należyłą starannością, uniemożliwiając wykorzystanie jej przez strony trzecie, a w przypadku jej nieuprawnionego wykorzystania odpowiadać za szkodę w zakresie, w którym szkoda została wykonana²⁰.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości stanowi, że utrwalony zapis i jego metadane przechowuje się w systemie teleinformatycznym zapewniając poufność i integralność przechowywanych danych oraz ich ochronę przed utratą lub zniszczeniem. Przepis ten jest odpowiednikiem § 4 ust. 1 *in principio* rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 października 2006 r. w sprawie szczegółowego sposobu postępowania z dokumentami elektronicznymi. Stanowi on, iż wraz z dokumentami ewidencjonowanymi przechowuje się ich metadane, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 5 ust. 2a ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.

3. Metadane

Protokolant sporządza protokół elektroniczny pod kierunkiem przewodniczącego. Protokolant ma obowiązek dołączenia metadanych do zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku. Definicja metadanych znajdująca się w rozporządzeniu w sprawie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego wzorowana jest na tej, którą zawiera rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 października

2006 r. w sprawie niezbędnych elementów struktury dokumentów elektronicznych²¹, wydanego na podstawie art. 5 ust. 2a ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach²². Metadane to zestaw logicznie powiązanych z zapisem dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego, usystematyzowanych informacji opisujących ten zapis, ułatwiających jego wyszukiwanie, kontrolę, zrozumienie i długotrwałe przechowanie oraz zarządzanie. Obowiązek dołączania metadanych do dokumentów elektronicznych stanowiących materiały archiwalne przewidują § 2 i 3 wymienionego rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Zgodnie z § 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 marca 2004 r. w sprawie archiwizowania akt spraw sądowych²³, akta kategorii A po upływie okresu przechowywania w sądzie przekazuje się do właściwego archiwum państwowego. Należy zatem zadbać o to, by metadane były na bieżąco dodawane do zapisów dźwięku albo obrazu i dźwięku, a nie dopiero przed przekazaniem zapisów do archiwum państwowego.

Nie można dokonać zmiany zestawu metadanych, wymaganego przez rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, istnieje jedynie możliwość rozszerzenia pakietu metadanych o te, które odpowiadają specyfice szeroko rozumianych dokumentów w postaci elektronicznej, mogących znaleźć się w aktach sądowych. Metadanymi, które są elementami struktury dokumentów elektronicznych, zgodnie z powołanym wyżej rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, są: 1) identyfikator, przez który należy rozumieć jednoznaczny w danym zbiorze dokumentów znacznik dokumentu, który umożliwia jego identyfikację; 2) twórca, czyli podmiot odpowiedzialny za treść dokumentu, z podaniem jego roli w procesie tworzenia lub akceptacji dokumentu; 3) tytuł jest nazwą nadaną dokumentowi; 4) data oznacza datę zdarzenia związanego z tworzeniem dokumentu; 5) format jest nazwą formatu danych zastosowanego przy tworzeniu dokumentu; 6) dostęp – określa komu, na jakich zasadach i w jakim zakresie można udostępnić dokument; 7) typ oznacza podstawowy typ dokumentu (np. tekst, dźwięk, obraz, obraz ruchomy, kolekcja) w oparciu o listę typów Dublin Core Metadata Initiative i jego ewentualne dookreślenie (np. prezentacja, faktura, ustawa, notatka, rozporządzenie, pismo).

W rozporządzeniu w sprawie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego występują te metadane, ale zdecydowano się na niewielkie korekty ich definicji. Przykładowo, zamiast pojęcia „dokument”, kojarzącego się na gruncie postępowania cywilnego ze środkiem dowodowym, używa się pojęcia „zapis”, jako metadane „twórcy” służą dane identyfikujące sąd, wydział, sekcję oraz protokolanta sporządzającego zapis z przebiegu posiedzenia jawnego albo osobę upoważnioną do dokonania zmiany, z podaniem ich roli w procesie tworzenia lub akceptacji zapisu albo jego zmiany. „Tytułem” jest nazwa nadana zapisowi, obejmująca także oznaczenie sprawy i sygnaturę akt.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji zawiera również kolejny zestaw siedmiu metadanych, z których częściowo skorzystał Minister Sprawiedliwości. Metadaną jest także kwalifikacja, czyli kategoria archiwalna, do jakiej należą akta sprawy, w której sporządzono zapis albo jego uprawnioną

²⁰ Zob. M. Tabor, Ekspertyza stanowiąca odpowiedź na pytania Pana Posła Antoniego Mężydły dotyczące kluczowych kwestii dla ustawy o podpisie elektronicznym oraz odniesienie się do uwag prof. Mirosława Kutylowskiego dotyczących opracowanego przez MSWiA projektu ustawy o zmianie ustawy o dowodzie osobistym z dnia 12 kwietnia 2011 r. w kontekście przepisów projektów ustaw z druków nr 3629 i 3768, Biuro Analiz Sejmowych; zob. <http://orka.sejm.gov.pl/rexdomk6.nsf/Opododr?OpenPage&nr=3629>, wg stanu na dzień 30 sierpnia 2011 r., s. 12-14

²¹ Dz. U. Nr 206, poz. 1517.

²² T.j. Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.

²³ Dz. U. Nr 46, poz. 443.

zmianę. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie niezbędnych elementów struktury dokumentów elektronicznych stanowi, że kwalifikacja jest metadana opcjonalnie dodawaną do dokumentu elektronicznego. Z uwagi jednak na to, iż zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku (w postaci cyfrowej) z przebiegu posiedzenia jawnego jest częścią akt prowadzonych w postaci tradycyjnej (na papierze) zdecydowano, iż kwalifikacja powinna być metadana obligatoryjnie oznaczającą zapis. Podobne względy zadecydowały o obowiązkowym charakterze metadanych obejmujących grupowanie i relację. Metadana „grupowanie” oznacza wskazanie przynależności zapisu do akt sprawy, określone w szczególności sygnaturą tych akt, a „relacja” - określenie bezpośredniego powiązania z innym zapisem lub adnotacjami oraz wskazanie rodzaju tego powiązania. W rzeczywistości jednak zestaw metadanych wymagany przez archiwa państwowe nie ulega zmianie.

Dla każdego zapisu podaje się wszystkie metadane określone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości. Zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego należy utrwalić w sposób umożliwiający automatyczne wyodrębnienie zapisu oraz poszczególnych metadanych. Dołączenie do zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego innych metadanych niż określone w § 4 ust. 1 rozporządzenia nie może wpływać na zmianę wartości niezbędnych metadanych ani utrudniać ich automatycznego wyodrębniania. Wymóg ten jest odpowiednikiem § 5 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie niezbędnych elementów struktury dokumentów elektronicznych. Konieczne jest oznaczanie samych zapisów metadanymi, umożliwiającymi m. in. wyszukiwanie konkretnego zapisu w systemie teleinformatycznym, pełniącego funkcję przechowalni zapisów i „platformy” udostępniającej zapisy innym sądom, stronom czy uczestnikom postępowania.

Dla każdego zapisu sporządza się adnotacje. Adnotacje to dokument elektroniczny w rozumieniu ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne²⁴, powiązany z zapisem i zawierający informacje dotyczące przebiegu posiedzenia jawnego, w szczególności o rozpoczęciu wypowiedzi osób uczestniczących w posiedzeniu. Adnotacje sporządzane są przez protokolanta pod kierunkiem przewodniczącego. Przesądzone zatem, że strony i inne osoby uczestniczące w postępowaniu nie są uprawnione do składania wniosków o dokonanie adnotacji. Adnotacje są tak powiązane z zapisem, że umożliwiają automatyczne znalezienie fragmentu zapisu, stanowią swoisty spis treści nagranych posiedzenia. Po kliknięciu na daną adnotację (np. „świadek Kowalski rozpoczął składanie zeznania”), zapis rozpoczyna odtwarzanie zeznania świadka Kowalskiego. Z uwagi na to, że adnotacje stanowią odrębny od zapisu dokument elektroniczny, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości

nakazuje przyporządkować im taki sam zestaw metadanych, jaki jest przewidziany dla zapisu.

4. Dokonywanie zmian zapisu

Przepis § 12 rozporządzenia dotyczy dokonywania zmiany zapisu dla celów procesowych. Należy bowiem wziąć pod uwagę możliwość wystąpienia takiej sytuacji, w której przykładowo, zapis dźwięku nie będzie słyszalny z uwagi na zaszumienie, nierozpoznawalne podczas dokonywania zapisu, a zauważone dopiero przy jego odtwarzaniu. Ponadto z uwagi na nieprawidłowe działanie urządzeń utrwalających dźwięk lub obraz zapis przebiegu posiedzenia jawnego może zostać nieprawidłowo utrwalony, przy czym fakt ten może zostać dostrzeżony już po zakończeniu przebiegu posiedzenia, mimo iż oprogramowanie służące do sporządzania zapisu będzie sygnalizować takie sytuacje.

Dozwolone jest wyłącznie dokonywanie takich zmian zapisu, które są konieczne dla jego prawidłowego odtworzenia, przechowywania lub udostępniania, w szczególności dokonywane za pomocą urządzeń korygujących lub wzmacniających utrwalony dźwięk lub obraz. W każdym przypadku zmiany dokonuje się na kolejnym egzemplarzu zapisu, co przewodniczący odnotowuje w aktach sprawy. Każdy egzemplarz zapisu pracownik sądu opatruje bezpiecznym podpisem elektronicznym. Do każdego egzemplarza zapisu dołącza się metadane określone w § 4 rozporządzenia oraz przyporządkowuje się adnotacje. Zmiana nie może wpływać na treść utrwalonych czynności procesowych dokonanych podczas posiedzenia jawnego.

Istnieje zatem możliwość sporządzania w uzasadnionych przypadkach kolejnych egzemplarzy zapisów. Nie przesądzone, czy mają one być sporządzane na informatycznym nośniku danych, czy w systemie teleinformatycznym. Rozwiązanie takie podyktowane jest względami jedynie technicznymi (zwłaszcza bezpieczeństwa), nie zaś procesowymi. Należy wziąć pod uwagę fakt, iż do tej pory posługiwano się tradycyjnymi aktami sprawy i nie istniała konieczność sporządzania dodatkowych egzemplarzy (kopii) poszczególnych pism i dokumentów znajdujących się w aktach, jak również całych akt, w przypadku, gdy akta znajdowały się w stanie nienaruszonym. Kodeks postępowania cywilnego zawiera wprawdzie przepisy dotyczące odtworzenia akt, ale tylko takich, które zaginęły albo uległy zniszczeniu. Wprowadzenie jednak do „papierowych” akt sprawy dokumentu w postaci elektronicznej, czyli zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego, wymaga innego podejścia do przechowywania tej części akt ze względów technicznych, a nie procesowych.

5. Udostępnianie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku

Paragraf 13 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości dotyczy udostępniania zapisu. Stanowi on rozwinięcie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego w tym zakresie (art.9 § 2 kpc). Zapis udostępnia się stronom i uczestnikom postępowania w budynku sądu, a z akt sprawy wydaje się na informatycznym nośniku danych wyłącznie zapis dźwięku wraz z adnotacjami. Zapis można udostępnić także z pomocą konta w systemie teleinformatycznym.

Nagrania w sądzie udostępniane będą z sądowego repozytorium nagrań za pośrednictwem sieci teleinformatycznej. Przegłdarka obsługująca odtwarzanie nagrania oferuje możliwość

²⁴ Dokumentem elektronicznym jest stanowiący odrębną całość znaczeniową zbiór danych uporządkowanych w określonej strukturze wewnętrznej i zapisany na informatycznym nośniku danych (art. 3 pkt 2); zob. np. G. Szpor (w): G. Szpor, C. Martysz, K. Wojsyk, Ustawa o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne. Komentarz, s. 42–43, P. Polański, Prawo Internetu, Warszawa 2008, s. XLVIII, E. Andrusiewicz, Dokument elektroniczny – definicje, formaty, podpis, Elektroniczna Administracja 2005 nr 1, s. 42–55, S. Kotecka, Prawne aspekty nowych regulacji w zakresie dokumentu elektronicznego, Elektroniczna Administracja 2007, nr 2, s. 32. Z kolei informatyczny nośnik danych to materiał lub urządzenie służące do zapisywania, przechowywania i odczytywania danych w postaci cyfrowej (art. 3 pkt 1 ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne).

przeszukiwania zapisu w sposób umożliwiający przeglądanie zapisów w oparciu o utworzone adnotacje oraz przeszukiwanie w oparciu o słowa kluczowe i wybór kanału zapisu²⁵.

Kwestia udostępniania zapisu uregulowana będzie w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. - Regulamin urzędowania sądów powszechnych²⁶.

6. Podsumowanie

Institucja „protokołu elektronicznego”, mimo że została wprowadzona w 2010 r., jeszcze nie jest stosowana. Nie wszystkie akty prawne ją regulujące zostały wydane bądź weszły w życie. Obecnie prowadzone są prace nad zmianą Regulaminu urzędowania sądów powszechnych oraz rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 marca 2004 r. w sprawie archiwizacji akt spraw sądowych²⁷. Ministerstwo Sprawiedliwości przewidziało szereg szkoleń dotyczących sporządzania i korzystania z zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego, które zapewne uspokoją obawy środowiska prawniczego dotyczące nowej formy protokolowania przebiegu posiedzeń jawnych.

²⁵ Zob. Załącznik nr 1 do Wzoru umowy, s. 9, Zamówienie Ministerstwa Sprawiedliwości na dostawę i wdrożenie systemu cyfrowej rejestracji przebiegu rozpraw sądowych w sądach powszechnych nr BDG-II-3821-01/10; <http://bip.ms.gov.pl/pl/ministerstwo/zamowienia-publiczne/rok-2010/news,1459,bdg-ii-3821-0110.html>.

²⁶ Dz. U. Nr 38, poz. 249 z późn. zm.

²⁷ Dz. U. Nr 46, poz. 443; zob. Projekt rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości zmieniające rozporządzenie w sprawie archiwizowania akt spraw sądowych, <http://bip.ms.gov.pl/pl/projekty-aktow-prawnych/prawo-cywilne/>, według stanu na dzień 30 sierpnia 2011 r. pod numerem 1.